

ПЛАСТ НА ЕМІГРАЦІЇ ЯК ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО РУХУ МІЖВОЄННОЇ ЄВРОПИ

У статті розглянуто причини становлення та основні види діяльності українських пластових осередків за кордоном та Союзу українських пластунів-емігрантів. Наголошується на важливості представлення української нації Союзом українських пластунів-емігрантів у міжнародному аспекті. Участь у міжнародних спортивних змаганнях делегацій від Пласту давала можливість поінформувати іноземну громадськість про українські справи. Проаналізовано мережу пластових організацій в Європі в 1920–1939 рр., встановлено, що з огляду на сприятливі умови (економічні та політичні) в країнах Центрально-Східної Європи зосереджувались найчисельніші та найактивніші осередки Пласту.

Ключові слова: Пласт, еміграція, український, молодіжний, Європа, Чехословаччина.

Olena Humeniuk

PLAST OF EMIGRATION AS PART OF UKRAINIAN YOUTH MOVEMENT OF THE INTERWAR EUROPE

Reasons of foundation and the main kinds of activity of Ukrainian scout organizations abroad and the Union of Ukrainian Plast-Emigrants are described in the article. The author points out the importance of presentation Ukrainian nation by the Union of Ukrainian Plast-Emigrants in the international sphere. Also it is briefly touched upon history of the scout movement in the world and explained interconnection between scout and Plast organizational structure and the peculiarities of their educational system. The author finds out, that Plast was national branch of scout movement.

Particular attention is paid to the role of sport for the Plast. Physical training was an important element of scouts' activity. Participating in the international sports competitions of Plast delegations gave an opportunity to inform the foreign community about the Ukrainian affairs. The network of the Ukrainian scout organizations in Europe in 1920–1939 is analysed and found out, that in view of the favorable conditions (economic and political) in the countries of Central-Eastern Europe, the largest and most active Plast centers were concentrated. Especially we should admit Plast units in the Czechoslovak Republic. In this country numerous Plast organizations were founded and worked. Besides, in 1930 the Union of Ukrainian Plast-Emigrants was created in Prague. During the interwar period the mentioned Union presented Ukrainian youth emigrants.

Key words: Plast, emigration, youth, Ukrainian, Europe, Czechoslovak Republic.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

© Гуменюк О., 2019

На початку 1920-х років у країнах Європи опинилась багатотисячна маса українських емігрантів. Значну частку серед них склали молоді люди, які брали участь у національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр. або ж через нові несприятливі політичні умови були змушені на початку 1920-х років залишити українські терени і шукати кращої долі за кордоном (Трощинський В., 1994. С. 5–44). На еміграції молодь створила численну мережу власних організацій різного ґатунку: ідеологічні, студентські, професійні, культурницькі, спортивні тощо.

Пласт став важливим складником українського молодіжного руху в країнах міжвоєнної Європи. Він вплинув як на українську еміграцію, так і на формування міжнародного

скаутингу. Найбільшої потужності набув Пласт у Чехословаччині (ЧСР), де навіть було засновано на початку 1930-х років Союз українських пластунів-емігрантів — координуючу організацію для пластових осередків як за кордоном, так і на західноукраїнських теренах.

Діяльність Пласту на еміграції є досі мало дослідженою. Зазвичай Пласт, як і весь молодіжний рух, розглядається істориками в контексті української міжвоєнної еміграції. Проте слід зазначити, що історії заснування, основним формам, методам роботи українського скаутських осередків присвячені праці В. Окаринського (Окаринський В., 2006. 221 с.; Окаринський В., 2006. 264 с.). Говорячи про українських авторів за кордоном, маємо насамперед згадати роботу С. Наріжного «Українська еміграція: культурна

праця української еміграції між двома світовими війнами». Ця наукова розвідка побачила світ у Празі в 1942 р., де автор дав достатньо вичерпну характеристику практично всім українським емігрантським організаціям та рухам у міжвоєнній Європі, в тому числі й Пласту (Наріжний С., 1942. С. 278–289). Поява, організаційна структура, основні напрями діяльності пластових організацій у першій половині ХХ ст. як на українських землях, так і за кордоном висвітлюються в працях С. Левицького та С. Пап-Пугача (Левицький С., 1967. С. 136; Пап-Пугач С., 1976. С. 196).

Джерельна база дослідження міжвоєнного Пласту в Європі представлена в основному архівними документами та тогочасною пресою. Безцінним джерелом у цьому випадку є преса. Варто звернути увагу на друковані органи Союзу українських пластунів-емігрантів — «Пластові вісті» та «Вісті СУПЕ». Протягом міжвоєнного періоду практично кожна пластова організація в Європі намагалась налагодити справу видання власних часописів. Так, представники Пласту Франції у 1930-х роках видавали журнал «Скоб».

За документами українських та польських архівів можна не лише простежити організаційне становлення пластових осередків за кордоном, а й з'ясувати роль і місце Пласту в міжнародному скаутському русі. Зокрема, інформація про діяльність українських пластових організацій на еміграції міститься в матеріалах таких архівів: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України — фонд 4016 «Спілка українських пластунів-емігрантів (СУПЕ) у м. Празі 1922–1939 рр.»; Центральний державний архів громадських об'єднань України — частина фонду 269 «Колекція документів “Український музей у Празі” кінець ХІХ століття — 1948 р.»; Центральний державний історичний архів України, м. Львів, а саме фонд 389 «Верховна пластова команда, м. Львів» і документи фонду 15 «Колекція журналів, газет та бюлетенів, виданих в Україні та за кордоном», фонд 19 «Статути, звернення, відозви українських громадських об'єднань на еміграції» Центрального державного архіву зарубіжної україніки. На окрему увагу заслуговують документи Архіву Ягеллонського університету в Кракові (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego), де в контексті діяльності Української студентської громади в Кракові згадується про її Пластову секцію.

Метою статті є висвітлення всебічної діяльності Пласту на еміграції в країнах міжвоєнної Центрально-Східної Європи, де він мав найбільш розгалужену мережу, зокрема й міжнародного аспекту та ролі Пласту як частини скаутського руху, а також значення Пласту в контексті українського молодіжного руху за кордоном.

Перш ніж схарактеризувати діяльність українських пластунів та їхніх організацій на еміграції, варто коротко зупинитися на основних моментах появи скаутингу. Отже, зародження скаутського руху пов'язують з ім'ям генерала Роберта Бейден-Пауелла у 1908 р. А країною, звідки скаутський рух бере початок, стала Великобританія. Територією поширення українського скаутингу на початку ХХ ст. була Західна Україна. Український Пласт — це національне відгалуження міжнародної скаутської організації. Або якщо більш детально, то Пласт (також Український Пластовий Улад) — організація української молоді для всебічного патріотичного самовиховання, в якій відповідно до виховних методик скаутингу, поєднаних з українськими національними традиціями й цілями, виховуються діти й молодь. Основоположником українського Пласту вважається Олександр Тисовський (Тисовський О., 1997. С. 25–51). У 1911 р. він сформулював основні ідейно-організаційні засади української молодіжної організації з чітко вираженими національними ознаками. На рубежі 1911–1912 рр. у Львові майбутні старшини Української Галицької армії — Петро Франко та Іван Чмола почали — організовувати пластові гуртки (Левицький С., 1967. С. 11–12]. Протягом перших двох десятиліть ХХ ст. пластові організації набули широкого поширення на західних та центральних землях, відіграючи важливу роль у справі патріотичного виховання української молоді, особливо в період Першої світової війни та національно-визвольних змагань.

Хоча Пласт і був, так би мовити, відгалуженням скаутського руху зі схожими структурним наповненням та формами діяльності, проте все ж в ідеологічному плані переважав український вплив. Саме виховання пластунів у дусі патріотизму відіграло важливу роль у справі збереження та представлення в середовищі іноземної громадськості міжвоєнної Європи здобутків української культури, історії, традицій. Ідеологічні постулати Пласту визначені у трьох основних обов'язках пластуна, що є складовою частиною пластової присяги: «Присягаюсь своєю честю, що робитиму все, що в моїй силі, щоб бути вірним Богові й Україні, помагати іншим жити за пластовим законом і слухатись пластового проводу» (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 23). Характерні риси пластуна, відповідно до пластового закону: сумлінність, точність, ощадність, справедливість, ввічливість, братерство, доброзичливість, зрівноваженість, пильність, гарна фізична підготовка, турбота про природу тощо. Пластуни вітаються гаслом СКОБ — сильно, красиво, обережно, бисто (Наріжний С., 1942. С. 280–281).

Задля кращого розуміння сутності пластового руху детальніше розглянемо особливості його устрою та структурної організації. Отже,

головними в діяльності Пласту є виховні спільноти, або т. зв. пластові улади, де гуртуються і виховуються діти та юнацтво, окремо хлопці й дівчата. Перший з них — Улад Пластових Новаків (новачок) — охоплює дітей віком від 7 до 11 років, організованих у рої та гнізда, що діють під керівництвом новацьких вихованців. Основою другої виховної спільноти — Уладу Пластунів Юнаків (юначок) є гурток, що складається від 6 до 8 хлопців або дівчат, віком 12–17 років; кілька гуртків певної місцевості об'єднуються в курінь. Як гуртки, так і курені діють під керівництвом обраних гурткових і курінних провідників та з допомогою призначених їм упорядників і зв'язкових. Третью виховною спільнотою є Улад Старших Пластунів (пластунок), в якому гуртуються у добровільних і самоуправних гуртках та куренях старші пластуни від 18 до 26 років. Усі три виховні улади працюють на терені країн діяльності пластових організацій під проводом крайових комендантів, які своєю чергою підлягають головним булавним у Головній Пластовій Булаві. Окрему спільноту в рамках Пласту становить Український Пластовий Сеньйорат, де гуртуються пластуни після виходу з лав Уладу Старших Пластунів, організовані у територіальних або загально-територіальних куренях (Пластові приписи й розпорядки, 1927. С. 23).

Організаційно й адміністративно новацькі гнізда та самостійні рої, юнацькі й старшопластунські гуртки та курені творять на території певної місцевості хлоп'ячі й дівочі коші під керівництвом кошового або кошової. Сеньйори, часом також старші пластуни, члени різних куренів гуртуються у територіальні осередки праці. Коші й сеньйорські осередки об'єднуються у місцеву пластову станицю на чолі зі станичною старшиною. Всі станиці на території певної країни діють на легальній основі, відповідно до окремого статуту крайової організації під керівництвом Крайової Пластової Ради — наглядового органу, та Крайової Пластової Старшини — виконавчого органу, які обираються терміном на 2 або 3 роки на крайових пластових з'їздах. Всі крайові пластові організації мають власні статuti й самостійні у своїх діях, але об'єднані у центральному світовому союзі (Окаринський В., 2006. С. 74–75).

Така організація Пласту забезпечувала найкращим чином співпрацю між структурними елементами (гуртками, куреннями, роями, кошами) та сприяла повноцінному вихованню його членів як у духовному, так і фізичному плані. А спорт насправді мав важливе значення в системі виховання пластунів. Під час таборів, найчастіше влітку, та мандрівок або, інакше кажучи, походів пластуни вправлялись у фізичній майстерності й виховували в собі витривалість та стійкість. Через фізичні вправи, ігри, спортивні змагання вони гартували не тільки тіло, а й розвивали

готовність у будь-який момент долучитися до боротьби за відновлення власної держави. Тобто фізичне виховання було невід'ємною частиною вишколу пластунів.

Протягом 1910-х років та навіть першої половини 1920-х років пластовий рух набуває всебічного поширення на західноукраїнських землях. Однак вже перше повоєнне десятиліття стає періодом випробувань для українських пластових організацій на території Галичини та Волині, що на той час перебували у складі Польщі. Польська влада прискіпливо стежила за діяльністю українських молодіжних західноукраїнських організацій. Найбільшими з них були спортивні та військові товариства, такі як «Січ» і «Пласт». Польська влада посилює тиск на пластунів, не дає дозволу на проведення таборів та вишколів (тренувань. — О. Г.). Зрештою, у 1928 р. заборонено діяльність Пласту на Волині, а у 1930 р. — на Галичині (Окаринський В., 2006. С. 32). Таким чином, Пласт на українських землях переходить до підпільної роботи. Натомість на еміграції він набуває легального статусу.

У міжвоєнний період нового піднесення український пластовий рух отримав на еміграції, зокрема в Чехословаччині. Не випадково саме в ЧСР зосереджувався найчисельніший осередок Пласту з-поміж інших європейських країн перебування українських емігрантів. І цьому є логічне пояснення. Пов'язано це було, насамперед, із урядовою політикою Чехословаччини, яка полягала в підтримці та сприянні емігрантам, а також непоганими (порівняно з іншими країнами Європи проживання українців) матеріальними умовами (Сладек З., 1993. С. 28–38; Віднянський С., 1993. С. 36–50; Бровченко Т., 2008. С. 147–153).

У ЧСР перші скаутські гуртки заснували студенти — представники політичної і військової еміграції переважно з центрально-українських земель. З огляду на вік їхніх членів це були гуртки старших пластунів (олд-скаутів) (Кульчицький Є., 1951. С. 29). Так, ще в 1921 р. у Чехословаччині, а саме в Празі та Подебрадах, були створені пластові дружини за зразком чеських скаутських організацій. У 1925 р. у Празі організована Українська Пластова Команда, яка координувала свою діяльність з Верховною Пластовою Командою у Львові (Кульчицький Є., 1936. С. 6). Пласт на еміграції і, зокрема, його найбільший координуючий центр Союз українських пластунів-емігрантів у ЧСР (СУПЕ) займалися пропагуванням української справи за кордоном (Левицький С., 1967. С. 45). Метою діяльності Пласту в 1930-х роках на еміграції стало офіційне представництво організації, охоплення скаутським рухом усіх закордонних українців.

Союз українських пластунів-емігрантів як незалежну легальну статутувану організацію засновано в 1930 р. У Празі 2 листопада 1930 р. відбувся

з'їзд представників усіх українських закордонних пластових відділів, на якому було вирішено створити власну централю (центральну організацію — Союз) та внести до чехословацького уряду для затвердження відповідний статут, затверджений 30 квітня 1931 р. А вже 7 червня 1931 р. скликаний у Празі установчий з'їзд Союзу, на якому були присутні представники практично усіх пластових відділів на еміграції: Праги, Ржевнів, Брна, Парижа, Відня та Данцига (сучасний Гданськ. — О. Г.) (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 951. Арк. 98). У статуті Союзу чітко зазначені мета, завдання та методи його діяльності. Так, мета СУПЕ містила такі положення: «через пластове виховання прагнути до піднесення душевних, фізичних та моральних сил української молоді на еміграції» (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 931. Арк. 1а). Засоби її досягнення передбачали: пропаганду скаутингу серед української еміграції; друк фахової пластової літератури (часописи, підручники тощо); організацію викладів, курсів, інструкторських курсів для пластової молоді та провідників, вистав, товариських вечірок, ігор; розвиток різних напрямів фізичного виховання; проведення пластових з'їздів, публічних вправ та змагань, таборів, прогулянок; налагодження відносин зі скаутськими організаціями інших народів та участь у різноманітних міжнародних заходах (Там само). Аналізуючи діяльність СУПЕ, можна стверджувати, що всі поставлені завдання були успішно виконані. Проте найбільшого успіху вдалося досягти в площині зовнішніх відносин.

Одразу по створенні Союз розпочав активну пропагандистську діяльність, лише інформуючи іноземну громадськість не тільки про пластовий рух на еміграції, а й репрезентуючи всю українську закордонну спільноту в Європі. Також як окремі представники, так і цілі делегації відправлялись на міжнародні скаутські змагання (джемборі). Найбільший успіх мала делегація українських пластунів на т. зв. Першому слов'янському джемборі (з'їзді), що відбувся у Празі 27 червня — 3 липня 1931 р. Почесним його головою був президент Чехословаччини — Томаш Масарик. Завдання з'їзду полягало у взаємному пізнанні та зближенні слов'янських народів. Українська команда у повній мірі використала можливість увійти до міжнародного співтовариства, взявши найактивнішу участь у джемборі. У цьому контексті наведемо частину промови, виголошеної представником української делегації.

«Дорогі брати і сестри!

Зараз, коли ми приступаємо до свого великого діла, до свого виступу, я хочу, щоби кожний з Вас і всі ми задали про свій милий, тихий край, свою рідну Україну. Бо це для неї ми тут живемо, для неї працюємо. Для неї кладемо свої сили. Сьогодні ми робимо свій перший крок, вірніше — Ви, дорога

молодь, робите свій перший крок, хоч за Вами вже 5 років праці. У повній свідомості важливості менту, ми мусимо зробити цей крок спокійно, гідно й гордо. Цього вимагає вся сума обставин, цього вимагає наша Українська справа. Ми не тільки не можемо зробити чогось негідного, але повинні прикласти всіх зусиль, щоби наші вороги не могли нас спровокувати на якийсь вчинок, який би нас сплямував. Хай вже ті скавти, що Ви з ними зустрінетесь, прийдуть з ворожого для нас краю, чи з приятного, Ви повинні добре пам'ятати точку пластового Закону, що пластун пластунові є братом і приятелем всіх людей доброї волі. А тепер ми робимо свій перший крок. Ми віримо, що він буде добрий, що він допоможе нам скорше зобачити свою вільну Україну. Цеб-то, вона зараз не є вільна, але вона буде вільною і ми мусимо постаратися, щоби вона була вільною. Ще раз повторюю, що наш виступ має бути спокійний, гідний і гордий» (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 945. Арк. 8).

Слід наголосити, що спорт не лише гартував тіло, а й виступав засобом пропаганди, адже жодний скаутський з'їзд не проходив без спортивних змагань. Саме Пласт на еміграції приділяв значну увагу до виховання фізично здорового покоління. Він являв собою невід'ємну частину всього молодіжного руху українських емігрантів. Зокрема, студенти були активними учасниками пластового руху. Так, члени Громади студентів-емігрантів з Великої України заснували в 1922 р. Українське спортивне братство «Тур» у Празі, яке у своїй організаційній структурі передбачало секцію скаутизму. Діяльність пластунів у повній мірі відповідала меті та основним завданням Українського спортивного братства «Тур» — утворити в широкому масштабі спортивну організацію, насамперед серед української еміграції в Чехословаччині, яка б піднесла роль та значення спорту серед українців і набула б певної поваги серед спортивних організацій інших народів (Наріжний С., 1942. С. 269).

Великого значення надавалось спорту в Школі українських пластунів у таборі інтернованих військових Армії Української Народної Республіки в Щипіорно (Польща). Крім викладання обов'язкових предметів (праці в майстернях і на городі, природознавства), окрема увага приділялась фізичному вихованню. Почавши з військових спортивних вправ у школі, пластуни перейшли до т. зв. «американського спорту», заради цього прийхав спеціальний інструктор, а спортивне приладдя надіслало Товариство Американської Християнської Молоді (YMCA). Було розроблено відповідну програму, до якої входили: гімнастика, масові ігри, складні ігри (волейбол, баскетбол, бейсбол, футбол), бокс, легка атлетика тощо. Через два місяці від початку занять пластуни школи успішно змагалися з учнями польських

шкіл. Вихідці школи стали основою української гімназії в Ржевниціях у Чехословаччині, що також являла собою значний осередок українського скаутського руху (Пап-Пугач С., 1976. С. 110).

Заходи, спрямовані на представлення Пласту за кордоном як частини всієї української нації на еміграції, мали велике значення і здобули підтримку в Чехословаччині, Великобританії, Югославії, Німеччині, Австрії та інших країнах. Делегації пластунів на всіх міжнародних змаганнях виступали під синьо-жовтими прапорами і завжди наголошували, що представляють державу Україну (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 945. Арк. 2–4). Одним із основних завдань, яке стояло перед представниками українського пластового руху на еміграції було входження Пласту як самостійної організації до Світового Братерства Скаутингу (Міжнародного Товариства Скаутів). З цією метою був направлений меморандум до Міжнародного бюро в Лондоні в 1930 р. та в подальшому велись переговори й консультації з очільниками Міжнародного Товариства Скаутів, а саме міжнародним комісаром Губертом Мартіном (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 932. Арк. 41). Ще в 1928 р. представники СУПЕ написали офіційний лист до Міжнародного скаутського бюро в Лондоні, де виклали історію українського пластового руху та обґрунтували його право на членство в міжнародній скаутській організації. Наводились ґрунтовні причини включення Союзу українських пластунів-емігрантів як єдиного легального представництва українського пластового руху до Міжнародного товариства скаутингу.

1. Окремі наші пластові частини зникають в інших національних організаціях, до яких українці приєднались у силу своєї меншості.

2. Через приналежність українських пластових відділів у різних державах відсутня можливість правильно провести уніфікацію своєї доктрини та організації.

3. Не маємо права представляти наш народ у міжнародній сфері. Через це ми позбавлені вищих людських прав — організовано провадити в життя вищі засади скаутингу: мораль, добро, право й світове братерство. Сама міжнародна скаутська організація у разі відмови в нашому зверненні порушила би ті положення, які має втілювати в життя, і цим самим суперечила би сама собі.

4. Оскільки у світовому скаутському союзі вже зареєстровані російські скаути-емігранти, то так само мають бути зареєстровані й українці (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 949. Арк. 6).

Оскільки, що теж зазначалося в листі до Міжнародного скаутського бюро, «ніхто інший не зможе поширювати цю ідею не в українських національних формах, коли національне

відродження являється довершеним фактом. Тому ні російська, ні польська пластові організації не можуть ідентифікуватися з українською національною пластовою організацією. Наш народ, який так багато витерпів, цієї ідеї в чужій формі не прийме» (Там само). Однак цим прагненням українців не судилося здійснитися. Проте розголос ця справа отримала неабиякий.

Говорячи про скаутський рух української еміграції, потрібно розуміти, що в міжвоєнній Європі вдалося заснувати досить широку та активно діючу пластову мережу. Так, ще 1928 р., до офіційного становлення СУПЕ, Товариство українських пластунів-емігрантів з осередком в Празі об'єднувало 12 організованих пластових відділів в Європі (8 пластових частин у Чехословаччині й 4 філії за кордонами ЧСР: по одному в Берліні, Парижі, Льєжі та Данцигу (Там само. Арк. 4). Спочатку створювалися старшопластунські (з числа студентів), згодом юнацькі й новацькі відділи. На 1932 р. СУПЕ координував роботу 15 куренів, з них сім у Ржевниціях, три у Празі, по одному в Брно, Данцигу, Кракові та інших містах. На початку 1933 р. членами СУПЕ стали пластові відділи в Парижі, Граці, Греноблі, Відні, Загребі (Окаринський В., 2006. С. 54).

Серед найбільших та найактивніших пластових організацій потрібно назвати гурток пластунів у Королівстві Югославія у Загребі — «Перелетні». Працюючи напівлегально, без затвердженого владою статуту члени гуртка проводили інформаційну роботу серед місцевих українців, влаштовували зібрання, виступали з доповідями і рефератами, організовували екскурсії тощо (ЦДАЗУ. Ф. 15. Оп. 2. Спр. 63. Арк. 8).

Однією з найстарших пластових організацій на еміграції був заснований ще в 1922 р. VI Морський Пластовий Курінь в Данцигу. Як-от, на 1931 р. Курінь налічував у своєму складі 17 осіб на чолі з Мирославом Раковським (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 990. Арк. 1). Члени Куреня здійснювали властиву для Пласту діяльність: проведення іспитів та змагань для пластунів, організація сходин (зібрань організації. — О. Г.), святкувань, зокрема відзначено 20-ліття заснування Українського Пластового Уладу. У 1931 р. засновано при Курені лещетарську (лижну. — О. Г.) секцію, яка провела 5 прогулянок на лижах в околицях міста Данциг. Деякі члени Куреня також входили до складу українських студентських корпорацій та загальних студентських товариств у Данцигу. Саме паралельна робота в Курені та інших українських студентських організаціях дала змогу якомога повніше розгорнути інформаційну діяльність, особливо серед німецької молоді Данцига (Там само. Арк. 14). Протягом другої половини 1930-х років активність членів VI Морського Пластового Куреня зменшується і поступово зводиться нанівець.

У Кракові на початку 1930-х років існував Пластовий курінь імені 22-го січня (або досить часто в документах трапляється назва «Пластова секція») (ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 957. Арк. 48) при Українській студентській громаді. Курінь діяв як туристично-краєзнавча секція Пласту на чолі з М. Климишиним. Із звітів Української студентської громади в Кракові за 1938 р. бачимо, що секція туристично-краєзнавча при Громаді існує, але вже без проведення характерної пластової діяльності (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sygnatura 793. S. 97).

Франція протягом міжвоєнного періоду була важливим центром для української політичної еміграції. Крім того, при Генеральній раді Союзу українських емігрантських організацій у Франції в 1937–1939 рр. діяла Пластова Референтура, що видавала неперіодичний пластовий журнал «Скоб». Згадана Референтура організувала вперше пластовий табір у Франції в місті Шалетт (18 серпня — 19 вересня 1937 р.), участь у якому взяло 56 дітей із Шалетта, Парижа, Ліона. Комендантом табору було запрошено С. Сірополка з Праги (ЦДАЗУ. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 114. Арк. 4).

Союз українських пластунів-емігрантів та його споріднені організації в Європі припинили свою діяльність з початком Другої світової війни. Спочатку було ліквідовано СУПЕ в Чехословаччині в 1938 р., а протягом наступних кількох років згорнули роботу пластові

організації у Франції, Югославії та інших країнах. Це було викликано розпорядженням Гітлера про заборону скаутського руху і, зокрема, пластових організацій як виразників національної ідеї українського народу.

Отже, діяльність Союзу українських пластунів-емігрантів та інших пластових організацій на еміграції у справі пропаганди української справи мала чималий масштаб та користувалась успіхом. Потрібно відзначити делегації пластунів на міжнародних скаутських з'їздах та участь у спортивних змаганнях. На цих заходах пластуни виступали окремою командою із національною символікою, наголошуючи, що представляють український народ.

Широка мережа пластових організацій у європейських країнах не існувала відокремлено від інших українських емігрантських організацій, передусім молодіжних. Найбільші за чисельністю та найактивніші за результатами діяльності були представництва Пласту в країнах Центрально-Східної Європи, а саме в Чехословаччині та Польщі. Пов'язано це було передусім з тим, що в цих країнах у 1920–1939 рр. перебувала і найчисленніша громада українських емігрантів. Члени Пласту не просто взаємодіяли із українськими молодіжними осередками за кордоном, а й нерідко були одночасно членами інших організацій (в основному студентських). Така співпраця в межах української молодіжної емігрантської мережі давала можливість краще налагодити співпрацю та координацію діяльності.

ДЖЕРЕЛА

1. Бровченко Т. Підтримка Чехословацькою владою культурно-освітньої діяльності української імміграції (перша пол. 20-х рр. XX ст.). *Вісник Дніпропетровського університету*. Д., 2008. Вип. 16. Серія: Історія. С. 147–154.
2. Віднянський С. Політика чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. К., 1993. Вип. 3. С. 36–56.
3. Кульчицький Є. Перша пластова еміграція. *Пластовий шлях*. Мюнхен, 1951. Ч. 5. С. 29–35.
4. Кульчицький Є. Український Пласт на чужині та його завдання. *Пластові вісті*. Прага, 1936. Ч. 9. С. 6–8.
5. Левицький С. Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора. Мюнхен, 1967. 136 с.
6. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Ч. 1. 609 с.
7. Окаринський В. Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.). Т., 2006. 221 с.
8. Окаринський В. Український скаутський рух (1911–1944 рр.). Т., 2006. 264 с.
9. Пап-Пугач С. Пластовий альманах. Рим, 1976. 196 с.
10. Пластові приписи й розпорядки. Л., 1927. 124 с.
11. Сладек З. Русская эмиграция в Чехословакии: развитие «русской акции». *Славяноведение*. 1993. № 4. С. 28–38.
12. Тисовський О. Життя в Пласті. Посібник для українського пластового юнацтва. Торонто, 1997. 551 с.
13. Трощинський В. Міжвоєнна українська еміграція в Європі: як історичне і соціально-політичне явище. К., 1994. 247 с.

14. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф. 269. Оп. 1. Спр. 931. 35 арк.
15. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 932. 48 арк.
16. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 936. 44 арк.
17. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 945. 90 арк.
18. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 949. 15 арк.
19. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 951. 142 арк.
20. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 957. 57 арк.
21. ЦДАГО України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 990. 132 арк.
22. ЦДАЗУ (Центральний державний архів зарубіжної україніки). Ф. 15. Оп. 1. Спр. 114. 10 арк.
23. ЦДАЗУ. Ф. 15. Оп. 2. Спр. 63. 22 арк.
24. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sygnatura 793. 758 s. Ukraińska Studencka Gromada w Krakowie 1924–1939.

REFERENCES

1. Brovchenko, T. (2008). Pidtrymka Chekhoslovatskoïu vladoïu kulturno-osvitnoi diïalnosti ukrainskoi immihratsii (persha pol. 20-kh rr. XX st.) [Support to the Czechoslovak Authorities for Cultural and Educational Activities of Ukrainian immigration (first half of the 20s of 20 c.)]. *Dnipropetrovsk, Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*, 16, 147–154 [in Ukrainian].
2. Vidnianskyi, S. (1993). Polityka chekhoslovatskoho uriadu shchodo ukrainskoi emihratsii v mizhvoïennyi period [The Czechoslovak Governmental Policy on to the Ukrainian Emigration in the Interwar period]. *Kyiv, Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky*, 3, 36–56 [in Ukrainian].
3. Kulchytskyi, Ye. (1951). Persha plastova emihratsiia [The First Plast Emigration]. Munich, *Plastovyi shliakh*, 5, 29–35 [in Ukrainian].
4. Kulchytskyi, Ye. (1936). Ukrainskyi Plast na chuzhyni ta yoho zavdannia [Ukrainian Plast Abroad and Its Tasks]. Prague, *Plastovi visti*, 9, 6–8 [in Ukrainian].
5. Levyskyi, S. (1967). Ukrainskyi Plastovyi Ulad v rokakh 1911–1945 u spohadakh avtora [Ukrainian Plast Ulad in 1911–1945 in the Memoirs of the Author]. Munich, 136 [In Ukrainian].
6. Narizhnyi, S. (1942). Ukrainska emihratsiia: kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian Emigration: Cultural Work of the Ukrainian Emigration between Two World Wars]. Prague, 1, 609 [in Ukrainian].
7. Okarynskyi, V. (2006). Plast v ukrainskomu natsionalno-vyzvolnomu rusi (1911–1939 rr.) [Plast at the Ukrainian National-Liberation Movement (1911–1939)]. Ternopil, 221 [in Ukrainian].
8. Okarynskyi, V. (2006). Ukrainskyi skautskyi rukh (1911–1944 rr.) [Ukrainian Scout Movement (1911–1944)]. Ternopil, 264 [in Ukrainian].
9. Pap-Puhach, S. (1976). Plastovyi almanakh [Plast Almanac]. Rome, 196 [in Ukrainian].
10. Plastovi prypysy i rozporiadky (1927). [Plast Requirements and Regulations]. Lviv, 124 [in Ukrainian].
11. Sladek, Z. (1993). Russkaia emigratsiia v Chekhoslovakii: razvitie “russkoi aktsii” [Russian Emigration in the Czechoslovak Republic: Progress of “Russian Campaign”]. *Slavianovedenie*, 4, 28–38 [In Russian].
12. Tysovskyi, O. (1997). Zhyttia v Plasti. Posibnyk dlia ukrainskoho plastovoho yunatstva [Life in Plast. Textbook for the Ukrainian Plast Youth]. Toronto, 551 [in Ukrainian].
13. Troshchynskyi, V. (1994). Mizhvoïenna ukrainska emihratsiia v Yevropi: yak istorychne i sotsio-politychne yavyshe [The Interwar Ukrainian Emigration in Europe: as historical and socio-political process]. Kyiv, 247 [in Ukrainian].
14. Fond 269. Inventory 1. Unit 931. Central State Archive of Public Organizations, Kyiv, Ukraine (CSAPO of Ukraine).
15. Fond 269. Unit 932. CSAPO of Ukraine.
16. Fond 269. Unit 936. CSAPO of Ukraine.
17. Fond 269. Unit 945. CSAPO of Ukraine.
18. Fond 269. Unit 949. CSAPO of Ukraine.
19. Fond 269. Unit 951. CSAPO of Ukraine.
20. Fond 269. Unit 957. CSAPO of Ukraine.
21. Fond 269. Unit 990. CSAPO of Ukraine.
22. Fond 15. Inventory 1. Unit 114. Central State Archive of Foreign Archival Ucrainica, Kyiv, Ukraine.
23. Fond 15. Inventory 2. Unit 63. Central State Archive of Foreign Archival Ucrainica, Kyiv, Ukraine.
24. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sygnatura 793. 758 s. Ukraińska Studencka Gromada w Krakowie 1924–1939.

Дата надходження статті до редакції: 29.10.2019.